

Het kostte vijf jaar van voorbereiding om het boek 'Vogelinventarisatie' te laten verschijnen. Hoe het tot stand kwam, vertelt een van de redacteurs.

P. F. M. Opdam

Een handboek voor het inventariseren van vogels

Het waarnemen van vogels in de natuur is een populaire vrijetijdsbesteding voor duizenden Nederlanders. Een steeds groter deel van hen houdt zich op een of

waaraan duizenden mensen deelnemen. De populariteit van vogelonderzoek blijkt ook uit de inmiddels indrukwekkende reeks regionale avifauna's, die samen een aanzienlijk deel van Nederland ornithologisch in kaart brengen. Er is waarschijnlijk geen land ter wereld waar zoveel kennis over de avifauna wordt verzameld als juist in ons land. Hiervan nemen beroepsmatig actieve ornithologen slechts een klein deel voor hun rekening.

Vergelijkbare gegevens

De gegevens van al die tellingen worden gebruikt voor onderzoek en voor het behoud en beheer van natuurgebieden. De Nederlandse natuurbescherming heeft dan ook zeer veel baat bij het werk van de vele vrijwilligers. Het is duidelijk dat de waarde van de gegevens voor deze toepassingen stijgt naarmate ze nauwkeuriger en beter te vergelijken zijn. Helaas voldoen niet alle gegevens aan deze eisen. Dat komt omdat vogelinventarisatie in feite geen eenvoudige bezigheid is. Het resultaat van een inventarisatie hangt van een groot aantal factoren af, waarvan ik wil noemen de tijd van de dag en de periode van het jaar dat men het terrein bezoekt, de waarnemingen die men noteert en de manier waarop men door het terrein beweegt. De kans om een vogel waar te nemen verschilt bovendien van soort tot soort; van sommige soorten worden gemakkelijk alle individuen in een terrein opgespoord, van andere soorten zien we met moeite een fractie. Hiermee hangt samen dat men in verschillende typen landschap en in verschillende jaargetijden steeds weer op een aangepaste wijze te werk moet gaan om een optimaal resultaat te bereiken.

Waar zovelen zich bezighouden met een zo complexe activiteit als vogels inventariseren is er duidelijk behoefte aan richtlijnen. Niet alleen wordt het daardoor voor de waarnemer gemakkelijker een goede methode te kiezen, ook de gebruiker van de gegevens heeft het voordeel dat de vergelijkbaarheid ervan toeneemt. Alleen bij de broedvogelinventarisatie was hierin enigermate voorzien: de 'Handleiding voor het inventariseren van broedvogels' (Vogelwerkgroep Grote Rivieren, Wetenschappelijke Mededelingen KNNV nr. 96, 1973). Deze was echter gebaseerd op veldervaring en gaf slechts summieri richtlijnen.

andere manier bezig met systematische vogeltellingen. Dat kan zijn op particuliere basis, bijvoorbeeld door een bepaald natuurgebied in de broedtijd te inventariseren, of in het verband van een van de tientallen vogelwerkgroepen. Steeds meer nemen de samenwerkende organisaties voor vogelonderzoek (SO-VON, voorheen Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland) een sleutelpositie in bij het organiseren van landelijke projecten, veelal meerjarige,

Voorafgaand onderzoek

In 1977 werd door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een onderzoek gestart om methodologisch onderbouwde richtlijnen te verkrijgen voor vogelinventarisatie en om inzicht te verschaffen in de relatie tussen de nauwkeurigheid van gegevens enerzijds en de hoeveelheid veldwerk, het tijdstip van veldbezoeken en de verdeling ervan over de inventarisatieperiode anderzijds, alsmede over de invloed van het weer en de snelheid van voortbewegen. Aan dit onderzoek hebben diverse ornithologen in hun vrije tijd bijgedragen. De gegevens van dit onderzoek zijn gecombineerd met die van R. G. M. Kwak, die met hetzelfde doel waren verzameld. Deze onderzoeker kwam in november 1980 in dienst van het RIN om alle gegevens uit te werken. Dit onderzoek heeft geresulteerd in een aanzienlijke verbetering van de meest gebruikte inventarisatiemethode voor broedvogels, de territoriumkartering.

Ontstaan van het handboek

Toen bleek dat de auteurs van de KNNV-handleiding plannen hadden om deze aanzienlijk te herzien en uit te breiden met richtlijnen voor tellingen buiten de broedtijd, werd op initiatief van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een werkgroep ingesteld met de opdracht een handboek voor vogelinventarisatie samen te stellen, waarin alle bestaande kennis zou moeten worden opgenomen. Deze werkgroep bestond, behalve uit RIN-medewerkers, uit vertegenwoordigers van SOVON, Staatsbosbeheer en enige vogelwerkgroepen. De groep vergaderde voor het eerst in februari 1980, en stelde een nogal ambitieuze inhoudsopgave voor het boek in het vooruitzicht. De bedoeling was dat ongeveer de helft van het boek zou worden ingenomen door beschrijvingen per soort, naast hoofdstukken die de diverse methoden en achtergronden van het inventariseren zouden moeten behandelen.

Het schrijven van een boek met deze opzet en pretentie is veel meer werk dan wie dan ook bij het begin kan overzien. De grootste opgaven waar de werkgroep en de eindredactie voor stonden waren:

— het schrijven van richtlijnen voor een zo groot mogelijke lezerskring. Omdat de auteurs zelf zo met de problematiek

bezig waren geweest was dit extra moeilijk;

— het op elkaar afstemmen van de teksten van vele auteurs, zodat een evenwichtig boek zou ontstaan in plaats van een onsamenhangende verzameling opstellen, ieder met hun eigen stijl en begrippenkader;

— het ontwikkelen van een systematiek in de vele inventarisatiemethoden, en het nadenken over voor- en nadelen van toepassingen in diverse situaties. Vele technieken voor het inventariseren van niet-broedvogels waren niet getoetst, en waren niet of onvolledig beschreven.

Alle teksten werden, hoofdzakelijk in 1981 en 1982, geschreven door de leden van de werkgroep, en groeiden naar hun uiteindelijke vorm tijdens discussies binnen de groep. Een belangrijke bijdrage aan de definitieve vorm van het boek leverde M. F. H. Hustings, die speciaal voor dit handboek twee jaar bij het RIN kon worden aangesteld. De teksten

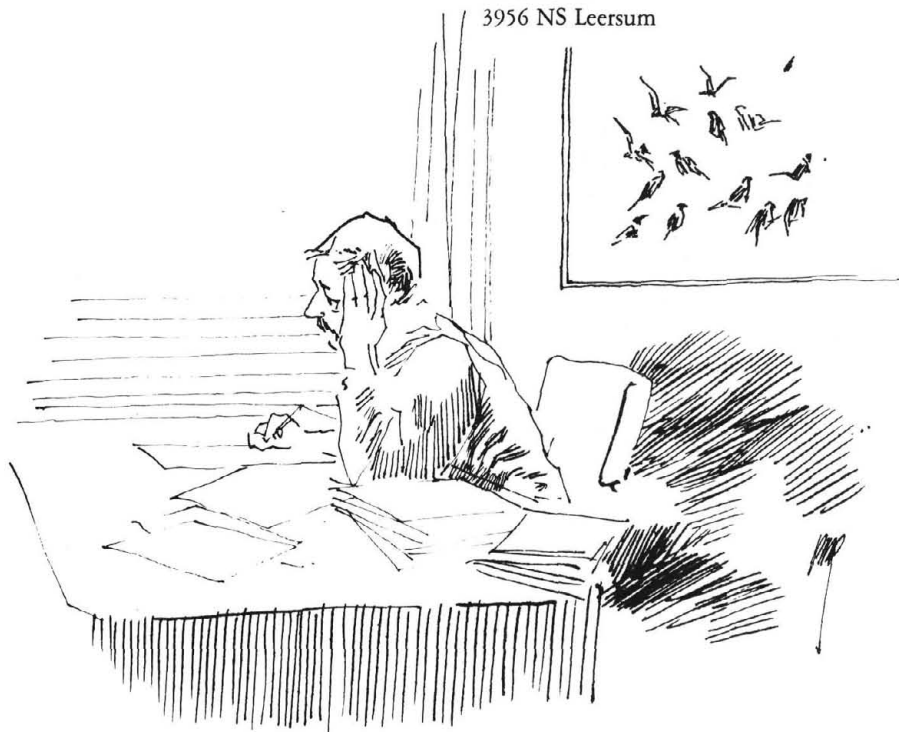

werden rondgezonden naar ruim honderd ornithologen in heel Nederland. Ze vulden deze teksten aan met hun kennis, gaven kritisch commentaar op de inhoud en toetsten de begrijpelijkheid van het geschrevene. Het was uiterst nuttig, maar een enorme klus om al die opmerkingen te verwerken. Eind 1983 waren alle hoofdstukken en de soortbesprekingen gereed om een laatste redactionele ronde te doorlopen, waarbij speciaal op het Nederlands, de begrijpelijkheid en

logische opbouw werd gelet. Hierbij hebben de redacteurs van het RIN en PUDOC een belangrijke rol gespeeld. Deze fase, waarin ook de definitieve vorm aan de illustraties moest worden gegeven en het fotomateriaal moest worden uitgezocht, heeft nog ongeveer 10 maanden geduurd. Het was een opgave die iedereen had onderschat.

Nu is het boek dan verschenen, vijf jaar na de eerste voorbereidingen. We zijn blij dat het er is, maar ook blij dat we er van af zijn. We hopen dat het boek de pretentie kan waarmaken: een standaardwerk te zijn voor de Nederlandse veldornithologie. Om het boek een ruime verspreiding te kunnen geven is de medewerking van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels ingeroepen, die bereid was als mede-uitgever op te treden.

Dr. P. F. M. Opdam
RIN
Postbus 46
3956 NS Leersum

Tekeningen Peter van Straaten

De volledige gegevens van het boek zijn:
M. F. M. Hustings, R. G. M. Kwak, P. F. M. Opdam & M. J. S. M. Reijnen (red.) 1985. Handboek Natuurbeheer in Nederland, deel 3, Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en rapportage, Pudoc. Wageningen en Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist, XVIII + 495 pp. Voor leden van Vogelbescherming en SOVON bedraagt de prijs f 37,50 (incl. f 6,50 porto), te verkrijgen bij Vogelbescherming, Driebergseweg 16B, 3708 JB Zeist. In de boekhandel kost het boek f 55,-.

